
Rektorský pedel

Rektorský pedel

Po celou dobu existence Univerzity Karlovy se setkáváme vedle jejího nejvyššího představitele, rektora, s jiným reprezentantem této instituce. Reprezentantem, stojícím na opačném konci univerzitní správní hierarchie, a přesto úzce spojeným s úřadem rektora i s jeho osobou, s rektorským pedelem. Tento pedel byl označován různě, nejčastěji jako generální, protože jednotlivé fakulty mohly mít a také měly, i když až od poloviny 17. století, své vlastní pedely. Působnosti tohoto původně výkonného orgánu univerzitní korporace se v průběhu staletí měnily v závislosti na proměnách celé univerzity, a tedy i rektorových pravomocí.

Pedel byl ve středověku najímán rektorem (a užší radou) a jako jeho úřední posel a sluha, přirozeně zasvěcený do řady záležitostí, mimo jiné ústně tlumočil rektorovy vzkazy členům univerzity, musel mu také přísahat poslušnost. K jeho povinnostem patřily i další činnosti; vypomáhal v rektorské kanceláři a vykonával dozorcí pochůzky po posluchárnách, o kterých pak podával rektorovi zprávy.

V souvislosti s rozšířením správní působnosti pražské univerzity na městské latinské školy (v důsledku rektorovy jurisdikce nad všemi členy akademické obce) se pedelova inspekční činnost značně rozšířila. V 16. století tak nejen roznášel vyhlášky po pražských i mimopražských školách, ale především vykonával funkci školního inspektora. Tehdejší pedelovo postavení dokresluje jeho slavnostní uvedení do služby, které se dělo za povinné přítomnosti všech správců pražských škol a dospělých žáků. Pedelova pohřbu se účastnila vedle škol celá univerzita v čele s rektorem. Na druhou stranu je však třeba říci, že pro svou dohlížitelskou činnost nebyl právě oblíben a žáci i učitelé škol mu ne vždy vykazovali povinnou úctu. Pedelův úřad byl namáhavý a vyžadoval kvalitní, i když nikoliv univerzitní vzdělání. V pobělohorském období v něm nacházíme i vysokoškolské vzdělance. Pedel opatroval mobiliář, zejména žezla, užívaný při akademických slavnostech, a zvláště působil jako univerzitní policejní zřízenec. Doručoval písemné obsílky, odváděl odsouzence do univerzitního vězení, jehož byl správcem, střežil je, informoval rektora o studentských přestupcích proti klidu.

Od konce 18. století, kdy univerzita přešla do správy státu, který jí také odňal vlastní jurisdikci, a tím i akademickou imunitu, rektorský pedel, nazývaný univerzitní, vrchní, se postupně stává jen podúředníkem v univerzitní kanceláři a zbytky jeho původních činností posléze v průběhu let mizí.

Od počátku univerzity měl však pedel i další funkci, která, i když rovněž byla během staletí omezována a vnitřně proměňována, přetrvávala bez přerušení dodnes, funkci ceremoniální, symbolickou. Pedel provázel rektora při všech úředních aktech, včetně úředních pochůzek i slavností, s odznakem rektorovy výkonné moci. Kráčel před ním s rektorským žezlem, symbolizujícím rektorovu jurisdikci i policejní moc, jako živý symbol rektorského úřadu a výsadního postavení univerzity.

I dnešní rektorský pedel, nesoucí při univerzitních slavnostech žezlo v tradičním černém oděvu renesančního italského měšťana ze 16. století (kontinuálně užívaném na pražské univerzitě po několik století), je symbolem. Odkazuje nejen na tradice Univerzity Karlovy a na stále platný, od středověku trvajícím, obecný význam vzdělání jako základního faktoru sociálního a lidského růstu, ale i na rovněž již ve středověku existující jednotný "evropský prostor vysokoškolského vzdělání". Prostor, který tehdy existoval díky obecné platnosti udělovaných hodností i volnému pohybu učitelů a studentů a který se znovu po staletích vytváří v podmínkách sjednocující se Evropy.

J. Přenosil